

GEOGRAFI OG TOPOGRAFI I *GESTA DANORUM*

En pilotundersøgelse

Af Anders Leegaard Knudsen

Geography and Topography in the Gesta Danorum: *Gesta Danorum is a Latin history of Denmark from its origins to 1185. It contains much geographical and topographical information drawn from Norse sources but subordinated to a Classical frame of reference. In this regard, the author, Saxo Grammaticus, is influenced mainly by Martianus Capella and uses many verbal borrowings from De nuptiis Philologiae et Mercurii to add depth to the text and show the learned reader that the new and strange information is compatible with Classical cosmography.*

Om personen Saxo Grammaticus ved vi meget lidt. De få vidnesbyrd er analyseret mange gange gennem årene og tolket i lyset af vor øvrige viden om hans samtid. Karsten Friis-Jensen har efter grundige studier foreslået, at Saxo var kannik i Lund.¹ Det er alment accepteret i forskningen, at Saxo havde modtaget en del af sin uddannelse i udlandet, mest sandsynligt en af de franske skoler, hvoraf flere har været foreslået. Der er dog ikke opnået enighed. En øget viden om skolernes og Saxos begrebsmæssige særpræg vil muligvis med tiden kunne afklare spørgsmålet. Endnu er der meget arbejde at gøre. Det spiller også ind, at Saxo, skønt latinsk forfatter, formidler et nordisk stof og er præget af nordiske traditioner og forestillinger. Der er på dette felt en lang forskningstradition, som desværre for en stor dels vedkommende tager udgangspunkt i Saxos formodede uselvstændige arbejdsmåde og afhængighed af de forhåndenværende forlæg. Synet på dette har dog ændret sig i den nyere forskning, og i dag indrømmes der Saxo en langt større grad af selvstændighed og originalitet i forholdet til de nordiske kilder.² Forholdet mellem det nordiske stof og den antikiserende tilgang, som er så karakteristisk for

¹ Se Friis-Jensen 1989.

² Banebrydende på dette område blev Friis-Jensen 1987 og Skovgaard-Petersen 1987, som hver i sær sammenfattede og udbyggede tidligere resultater.

“det 12. århundredes renæssance,” er med til at give saxoforskningen en særlig dimension.

Selvom *Gesta Danorum* er struktureret som en universalhistorie, er det danskernes historie, der berettes. Begivenhederne udspiller sig over et vældigt område; fra Nordkalotten til Jerusalem, fra Irland og Atlanterhavet til Rusland. Mange af disse begivenheder er pseudohistoriske og formentlig skabt af Saxo selv i forsøget på at fremstille den danske historie og danskerne som værdige modstykker til den romerske historie og romerne. Dertil behøvedes en passende skueplads, som kunne matche Romerrikets enorme omfang. Danmarks og danskernes rolle i Frelsehistorien var det andet store anliggende for Saxo og krævede ligeledes et stort perspektiv, når han skulle skildre omvendelsen af de nordlige og nordøstlige folkeslag til Kristendommen.³

Ikke alle områder beskrives lige detaljeret, endsige overbevisende, i *Gesta Danorum*, men der er i værket et stort antal oplysninger, der viser en omfattende belæsthed i den klassiske og nordiske litteratur og et stort personligt kendskab til geografi og topografi. Det er desværre ikke muligt i nærværende sammenhæng at behandle Saxos omtale af Vest-, Mellem- og Sydeuropa, selvom en undersøgelse, der udelader halvdelen af det relevante område, nødvendigvis må give resultater af en foreløbig karakter. I stedet rettes fokus mod Norden, de baltiske lande og Rusland, og gennemgangen begrænses til nogle få eksempler på Saxos geografiske og topografiske forestillinger. Forhåbentlig vil det både afsløre nogle generelle træk og vise, at der er mere at gøre på dette felt.

Geografiske beskrivelser indgår i nogle af de mest læste og beundrede antikke historier fra Cæsars Gallerkrig og Sallusts Jugurtha til Orosius' antihedenske universalhistorie.⁴ Dette træk blev efterlignet af en række middelalderlige historikere, herunder Saxo Grammaticus. Hans vigtigste forgænger var Adam af Bremen, hvis fjerde bog af *Gesta Hammaburgensis ecclesiae Pontificum* er en geografisk skildring af, hvad vi i dag kalder Norden.⁵ Adams værk fik en meget stor udbredelse, både i Norden og i resten af

³ De to overordnede temaer: Frelsehistorien og parallellen til Romerriket er fremsat flere steder, se f.eks. Skovgaard-Petersen 1987 og Friis-Jensen 1992 og Knudsen 1994. Også andre forklaringsforsøg er fremkommet, men uden samme forklaringskraft, se herom de overbevisende svar i Skovgaard-Petersen 1981b og 2000.

⁴ En nyere indføring med en god bibliografi i dette emne findes i Edson 1999.

⁵ Der foreligger en meget stor sekundærlitteratur om Adam af Bremen. Desværre har det ikke i denne sammenhæng været muligt at benytte Volker Scior, *Das Eigene und das Fremde. Identität und Fremdheit in den Chroniken Adams von Bremen, Helmolds von Bosau und Arnolds von Lübeck*. (Orbis mediaevalis 4) Berlin 2002, som er den nyeste fremstilling af Adams etnografiske forestillinger.

Europa og fik en afgørende betydning for historieskrivningen i det nordtyske område. Meget af denne historieskrivning var fortsættelser af Adam. Denne udvikling var allerede begyndt, da Saxo skrev, således forelå Helmold af Bosaus *Chronica Slavorum* siden 1172 og blev benyttet af Saxo.⁶ Det er fristende at se ét af formålene med *Gesta Danorum* som en imødegåelse af det syn på Danmark og det øvrige Norden, der kommer til udtryk hos Adam. Selvom Adam tjente som kilde for 10.-11. bog i *Gesta Danorum*, forholdt Saxo sig helt frit til kilden, og Karsten Friis-Jensen har foreslået, at disse bøger skal opfattes som en 'anti-Adam.'⁷

Saxos geografiske afsnit i fortalen skal ses i samme lys. Adams geografiske afsnit var den fyldigste beskrivelse af Norden på latin og derfor af stor nytte for lærde over hele Europa. Det lettilgængelige værk var imidlertid præget af det hamborg-bremenske ærkesædes krav på kirkelig overhøjhed over de nordiske kirker, og som sådan ubekvemt for disses forsøg på at frigøre sig fra denne overhøjhed. De danske, norske og svenske kirkers bestræbelser blev støttet af kongemagten i de respektive riger og må siges at være en del af den officielle politik. Der kunne derfor være god grund til at søge at gøre Adams værk overflødigt ved at erstatte det med noget endnu bedre. Dette formål er dog med sikkerhed ikke det eneste, og næppe heller det vigtigste, men det bør ikke overses.

Saxo giver ofte sin skildring dybde ved en kort beskrivelse af det område, hvori begivenhederne udspiller sig. Det gælder hele værket, men måske særligt de sidste bøger. Her har han muligvis kunnet trække på meddelelser fra deltagerne eller på sit eget kendskab til terrænet. Ofte kan vi blot ikke kontrollere ham. Selvom hans topografiske oplysninger giver mening i hans beretnings sammenhæng, er der ingen garanti for rigtigheden. Man skal ikke overse, at hans interesse for geografi og topografi også er et stiltræk. De geografiske beskrivelser er endvidere ofte smykket med associationsrige sproglige lån fra de klassiske forfattere.

Selvom der er fundet mange overbevisende sproglige paralleller til flere antikke og enkelte middelalderlige forfattere i *Gesta Danorum*, har Saxo nogle få tydelige yndlingsforfattere. Først og fremmest er det Valerius Maximus, hvis udtryk og syntaks præger teksten fra begyndelsen til slutningen, men også Curtius Rufus, Justin og Martianus Capella, der alle har øvet indflydelse på hans formuleringer.⁸

⁶ Vedrørende dateringen af Helmold se Stoob 1983, 9. For Saxos benyttelse af *Chronica Slavorum* er det seneste bidrag Nors 2001, 578ff.

⁷ Friis-Jensen 2000, 161.

⁸ Se herom redegørelsen i Friis-Jensen & Zeeberg 2005, bd. I, 30ff, og det alfabetiske indeks til parallelregisteret i bd. II, 627-638.

Allerede i fortalen til *Gesta Danorum* spores Saxos intensive læsning af Valerius Maximus. Den nyeste udgave noterer 30 gange formuleringer, der har sproglige paralleller hos Valerius Maximus. Næsthøypigst optræder paralleller til Martianus Capella, nemlig 19 gange. Der er fundet paralleller til Curtius Rufus fem gange og til Boethius, Horats, Macrobius og Prudentius hver én gang.

Parallellerne er ikke jævnt fordelt. I fortalens geografiske afsnit dominerer parallellerne til Martianus Capella, som udgiveren har fundet 16 af, m.a.o. hovedparten af parallellerne til denne forfatters tekst. Derimod er der kun fire paralleller til Valerius Maximus, samt én til Prudentius og én til Curtius Rufus.

I den nye udgaves parallelapparat er der luget ud i de mange ubevidste sproglige reminiscenser i Olrik/Ræder-udgavens parallelapparat. Det er alene de bevidste sproglige lån, som enten har en associationskabende funktion eller en særlig sproglig prægnans, der medtages. Det er derfor betegnende, at næsten alle de fortegnede paralleller i *De nuptiis Philologiae et Mercurii* findes i dette værks 6. bog, der handler om geometri. En stor del af bogen er dog optaget af en redegørelse for jordens form, udseende og klima, og det er dette afsnit, som har leveret alle parallellerne på nær én til *Gesta Danorum*.

Associationerne til Martianus Capella begynder med det samme i det geografiske afsnit af fortalen. Saxo indleder med den generelle betragtning, at Danmark grænser op til andre lande og til havet. Oceanet omslutter de indre områder og danner både fjorde og øer (*GD* praef. 2,1,2). Han låner udtryk fra Martianus Capellas beskrivelse af Oceanet, som omslutter landmassens kyster (*Mart. Cap.* 6,617), og beskrivelserne af området omkring Hellespont (Dardanellerne) og Ægæerhavet (*Mart. Cap.* 6,658). Ligesom Oceanet her skiller Europa og Asien og først snævrer sig ind, siden breder sig ud, så snævrer det sig i de danske farvande snart ind og danner snævre sunde, og breder sig snart ud og danner øer.

Ideen med at lade Europas begyndelse så at sige svare til Danmarks begyndelse genbruger Saxo i beskrivelsen af Jylland (*GD* praef. 2,1,4-5).⁹ Den trækker stærkt på Martianus Capellas skildring af Spanien, som er Europas udgangspunkt og begyndelse (*Mart. Cap.* 6,627). Ejderen skildres i udtryk, som fører tanken hen på Martianus Capellas beskrivelse af Ebro. Om grænsen til Tyskland bruges udtryk lånt fra beskrivelsen af Pyrenæerne, der danner grænse mellem Spanien og Gallien (*Mart. Cap.* 6,634). Ligesom Spani-

⁹ Saxos brug af paralleller fra Martianus Capella ved beskrivelsen af Jylland er analyseret i Friis-Jensen 1978, som jeg følger her.

en er også Jylland smallest, hvor det grænser til naboen, derefter breder landet sig ud (*Mart. Cap.* 6,633).

Herefter skildrer Saxo Frisland (*GD* praef. 2,2) med udtryk lånt fra Martianus Capellas beskrivelser af dels Italien (*Mart. Cap.* 6,638), dels Gibraltarstrædet, hvor det brusende Atlanterhav skiller Europa fra Afrika (*Mart. Cap.* 6,633). Det frugtbare lands indbyggere mishager dog åbenbart Saxo, for han skildrer faren ved digebrud med et lån fra Valerius Maximus (fra afsnittet om ødselhed og vellyst), som sætter friserne i et dårligt lys. Der dannes associationer til den luksuselskende C. Sergius Orata, der skabte private have til sig selv i form af strandsøer, som han brugte som fiskedamme, for at hans appetit ikke skulle være underlagt Neptuns vilje (*Val. Max.* 9,1,1). Saxo synes at opfatte friserens farlige levevis som unaturlig.

Beskrivelsen af Fyn og Sjælland (*GD* praef. 2,3) krævede åbenbart ingen klassikerlån, men Øresund (*GD* praef. 2,4,1) skildres med udtryk fra Martianus Capellas beskrivelse af, hvorledes Oceanet skiller Europa og Afrika (*Mart. Cap.* 6,622). Heller ikke geografien i Skåne, Halland og Blekinge inspirerede Saxo til at låne fra de klassiske forfattere (*GD* praef. 2,5). Det gjorde til gengæld den lille beretning om en 'runeindskrift' i Blekinge. Indskriften er i virkeligheden naturligt forekommende klippesprækker ved Runamo nær Blekinges sydkyst, mellem Bräckne-Hoby og Ronneby.¹⁰ I Saxos beskrivelse af en ekspedition, Valdemar den Store sendte ud for at tyde indskriften, karakteriseres kongen med et udtryk, *fausta proles*, som er lånt fra Valerius Maximus' beskrivelse af C. Julius Cæsar, "Roms velsignede søn" (*Val. Max.* 1,8,8). Kong Valdemar nævnes som den hellige Knuds velsignede søn og sammenlignes derved med en mand, som ikke blot var en stor feltherre og erobrere, men også regnedes for grundlæggeren af kejserdømmet (*GD* praef. 2,5,6).

Derefter går Saxo videre til Sverige og Norge, som han efter eget udsagn vil beskrive nærmere, fordi de er tæt på Skåne, Halland og Blekinge i sprog og beliggenhed (*GD* praef. 2,6). Norge og Sverige strækker sig langt mod nord, helt op til den frosne zone, hvor menneskelig beboelse er umulig pga. kulde. Disse lande ligger under stjernebilledet Bjørnevogteren og Nordstjernen. I den nordligste ende af Norge går solen aldrig ned, men skinner døgnet rundt — Saxo havde tydeligvis misforstået fænomenet midnatssol lidt (*GD* praef. 2,6,5). Det havde her været oplagt at låne en formulering fra Martianus Capella 8,877, hvor han fremsætter en formodning om, at der er evigt dagslys ved polen. I stedet vælger Saxo at låne fra Prudentius. Norge fremstilles i øvrigt som et meget ubehageligt sted, så det må være bevidst, at

¹⁰ Jeg retter en tak til seniorredaktør Peter Zeeberg, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, for topografiske oplysninger vedrørende Runamo.

midnatssolen skildres som et modstykke til den hellige Vincentius' fængsel og martyrium. Prudentius havde i *Peristephanon* skildret Vincentius' fængsel som et rædselsfuldt sted, hvor solen aldrig skinnede (*Prud. Perist.* 5,245). Saxos mening om Nordnorge synes at være, at det er et rædselsfuldt sted, hvor solen altid skinner!

Herefter vender Saxo sig til Island, der får en ret lang beskrivelse (*GD* praef. 2,7). Øen er ganske vist trist at bo på, men fuld af undere man næppe ville tro var sande (*GD* praef. 2,7,1). Saxo låner her et udtryk fra Valerius Maximus, der anvender det ved beskrivelsen af L. Siccus Dentatus' utrolige, men (i V. M.s øjne) veldokumenterede bedrifter (*Val. Max.* 3,2,24). Der er altså ingen geografiske associationer i lånet, men blot en antydning af, hvor utrolige oplysningerne ville være, hvis de ikke var veldokumenterede. For en læser fra et ikke-vulkansk område må Islands varme kilder være et af naturens undere, og de får fyldig omtale. Deres periodiske udspyen af vand beskrives bl.a. med udtryk for fordybninger eller hulninger i jordoverfladen (*GD* praef. 2,7,5), der synes hentet fra Martianus Capellas bevis for jordens kugleform (*Mart. Cap.* 6,591). Der er m.a.o. tale om en helt anden sammenhæng. Saxos forbløffelse over drivisens vældige kræfter (*GD* praef. 2,7,13) skildres med et lån fra Valerius Maximus' skildring af Demokrits flid og energi (*Val. Max.* 8,7 ext. 4). Om jøklerne fortæller Saxo, at de ind i mellem vender sig, så over- og underside skifter plads. Som bevis anføres et eksempel med nogle mænd, der faldt i en dyb spalte i isen, men hvis lig kort efter blev fundet ovenpå isen uden synlige spalter (*GD* praef. 2,7,15). Denne historie har fået Saxo til at tænke på Martianus Capellas redegørelse for jorden som centrum i Universet, og Oceanet der synker ned i jordens indre, og fået ham til at låne en formulering herfra (*Mart. Cap.* 6,600).

Derefter vender Saxo tilbage til Norge og denne gang låner han fra Martianus Capella i sin beskrivelse af dets grænser (*GD* praef. 2,8,1). Mens det mod øst grænser til Sverige og Götland, grænser det i øvrigt til hav pga. sin beliggenhed tæt ved Oceanet. Saxo giver sin beskrivelse farve ved at låne fra to steder hos Martianus Capella. Han bruger dels et udtryk hentet fra 6. bog, hvor denne virkelig handler om geometri og ikke geografi, nemlig om linjer — Saxo må tænke på Norges lange udstrækning (*Mart. Cap.* 6,709), dels et udtryk fra et sted der omhandler årsagen til kulden i de to polarzoner. For den nordlige zones vedkommende skyldes det beliggenheden tæt ved Karlsvognen (*Mart. Cap.* 6,608). Saxo har i den første omtale af Norge omtalt den kolde zone i nord (*GD* praef. 2,6) og stjernebillederne over Norge og Sverige, så det sidstnævnte lån fra Martianus Capella skal formentlig forstærke indtrykket af Norge som et land højt mod nord. Dette indtryk understreges yderligere af beskrivelsen af nordgrænsen. Norge ligger overfor et land af ukendt navn og geografi, ubeboet af mennesker, men til overflod

af folk, der er monstrøst anderledes (*GD* praef. 2,8,2).¹¹ Saxo benytter et udtryk fra Martianus Capella, hvor denne skildrer det indre af Afrika. Det vender mod syd og er hjemsted for flere folk, som er monstrøst anderledes (*Mart. Cap.* 6,673). Det ligner en bevidst modstilling af Norge og Afrikas indre. Begge ligger i udkanten af den tempererede zone, som er beboelig for mennesker. Nord for Norge og syd for Afrikas indre bor kun monstre.

Saxo behandler nu det hav, der omkranser den skandinaviske halvø. Oceanets øvre krumning går gennem Danmark og fortsætter op mod det sydlige Götland i en temmelig bred bugt, mens dets nedre løb strækker sig nord om den skandinaviske halvø og videre mod øst. Her ender det i en stor bugt (Gandvig~Hvidehavet), som kun er adskilt fra den øvre krumning af et smalt stykke land. Som allerede Bjørnbo gjorde opmærksom på, viser betegnelserne 'øvre' (*superior*) og 'nedre' (*inferior*), at Saxo forestiller sig syd opad.¹²

Heri er han tilsyneladende i overensstemmelse med de islandske kartografer, mens den gængse vesteuropæiske orientering er med øst opad.¹³

I den østlige ende af dette område bor skridfinnerne, dvs. samerne, der er ivrige jægere og anvender nogle mærkelige transportmidler (Saxo nævner ikke hvilke, men det er ski), som de bruger med stor færdighed selv på snoede bjergstier. Saxo låner her udtrykket for snoede bjergstier, *callium anfractus*, fra Curtius' beretning om Alexanders vanskelige passage over bjergene ind i Persien (*Curt.* 5,4,15).

Sverige grænser mod havet, men også mod Danmark og Norge. Tillige grænser det mod øst til en lang række barbariske folkeslag, hvilket beskrives med udtryk lånt fra Martianus Capellas beskrivelse af de barbariske folkeslag i Skytien (*Mart. Cap.* 6,663).

Saxo slutter sin fortale med et topografisk-historisk indslag. De mange stensætninger i Danmark må være bygget af kæmper, omend det er uvist, hvem de var: kæmper der overlevede syndfloden eller mænd med større legemsstyrke end andre. Også om syndfloden anvender Saxo udtryk lånt fra Martianus Capella. Da Astronomien præsenterer sig selv for festdeltagerne i bog 8, henviser hun bl.a. til en visdom og kunnen, som rækker tilbage til tiden før den store oversvømmelse, der, som omtalt i Platons *Timaios*, lagde Atlantis og 'Ur-Athen' øde.¹⁴ Til at formidle indtrykket af, at der ikke blot i

¹¹ "(...) tæt befolket med mærkelige uhyrer (...)" i Zeebergs oversættelse, se Friis-Jensen & Zeeberg 2005, bd. I, 83.

¹² Bjørnbo 1909, 221.

¹³ Bjørnbo 1909, sstds, og Edson 1999, *passim*.

¹⁴ Det er måske tvivlsomt, om Saxo vidste, at der ikke hermed mentes den bibelske syndflod, men han kan have læst Chalcidius' oversættelse af og kommentar til *Timaios*.

Ægypten og Athen, men også i Danmark i ældgammel tid fandtes folk med forunderlige evner; folk som udslettedes af syndfloden, var stedet velvalgt.

Der kan ikke være tvivl om, at Saxo med fortalens geografiske afsnit ønskede at give læserne associationer til verdensbeskrivelsen hos Martianus Capella. Næsten alle hans lån stammer herfra, og de er næsten alle i kontekst. Ved beskrivelsen af Danmark er han glad for formuleringer, der vækker mindelser om Europas grænser. For en international læserkreds kunne det nok vække overdrevne forestillinger om Danmarks størrelse, og for moderne læsere, som kender sagens rette sammenhæng, virker det pudsigt. Når det ses på baggrund af hele hans historiesyn, falder det dog på plads. Et lille land kan ganske enkelt ikke spille den rolle, Danmark er tildelt i *Gesta Danorum*. Derfor mangler der størrelsesangivelser for Danmark og nabolandene.

Norge er skildret meget negativt, og den sproglige formulering, Saxo hentede fra Prudentius, giver en særlig dybde i beskrivelsen. Fra gammel tid var Norge, eller i det mindste den sydlige del, dansk interessesfære, og de danske konger spillede en stor rolle i norsk historie. Saxo afsluttede *Gesta Danorum* under Valdemar Sejr, og netop under denne konge gjorde Danmark et sidste forsøg på at genvinde ældre tiders magtstilling i Norge.¹⁵ Der kom ikke meget ud af det, og de danske konger vendte deres interesse mod Nordtyskland, når de ikke havde nok at gøre med at holde sig på tronen. Sverige var endnu ikke blevet arvefjenden og skildres mere neutralt end Norge.

Fortalen viser, at Saxo opfatter jorden som opdelt i zoner. Saxo nævner ganske vist kun den frosne zone mod nord, men hans beskrivelse af stjernerne, der hænger over Sverige og Norge, passer med den antikke opfattelse af jordens fem zoner, hvoraf kun de to tempererede er beboelige for mennesker. Zonerne er nemlig styret af himlen og stjernerne over dem. Teorien er fyldigt og klart fremsat af Macrobius i kommentaren til Scipios drøm.¹⁶ Martianus Capella deler denne opfattelse, omend den er mindre klart fremstillet end hos Macrobius. I *Gesta Danorum* er der ikke fundet sproglige lån fra kommentaren til *Somnium Scipionis*. Saxo kan dog godt have kendt Macrobius' kommentar uden at finde hans stil og ordforråd efterlignelsesværdige. Uden for den tempererede zone lever kun monstre. Det skriver Saxo direkte i beskrivelsen af området nord for Norge, der rækker helt op til polarzonen, og det fremgår af hans lån fra Martianus Capella, at han ved, at noget tilsvarende gælder syd for Afrikas indre. Den antikke kosmografi og

¹⁵ En klar og koncis fremstilling findes i Sigurdsson 1999, 68-74, 120, 127.

¹⁶ Se Stahl 1952, 200-206, 208-213; og Edson 1999, 24ff. Macrobiushåndskrifter er hyppigt ledsaget af zonekort, se Edson 1999, 6ff og *passim*.

geografi har dermed leveret de overordnede rammer for hans geografiske forestillinger og beskrivelser.

Saxo forlader sig imidlertid ikke kun på den fra antikken overleverede lærdom. Han tillægger den nordiske viden stor vægt, både når den supplerer den latinske (f.eks. i tilfældet Island) og når den er et alternativ til anden eksisterende viden. Under omtalen af Hvidehavet gør han opmærksom på, at denne havbugt kaldte vore forfædre for Gandvig — underforstået: den har formentlig også et andet navn, men dette er nu det nedarvede navn hos os, og det er lige så godt som et hvert andet. Saxo kender m.a.o. den nordiske geografi og de geografiske forestillinger i Norden og henter navne og andre oplysninger herfra til udfyldelse af de overordnede rammer.

Saxo havde ikke til hensigt at give en egentlig verdensbeskrivelse, og hans geografiske afsnit i fortalen omfatter kun, hvad vi i dag ville kalde Norden: Danmark, Norge, Sverige, Island og Nordkalotten. Hans geografiske viden var imidlertid langt større, som det fremgår af *Gesta Danorum* i øvrigt. I forbindelse med de enkelte begivenheder nævnes ofte navne på steder og folkeslag, eller geografiske forhold. Ikke mindst om de baltiske og slaviske områder havde han tilsyneladende en omfattende viden, som han kun løftede en flig af sløret for. Det kan i dag gøre det vanskeligt at følge ham i detaljer, så vi må undertiden nøjes med antydninger.

For Saxo omfatter Danmark den jyske halvø nord for Ejderen, inklusive Lille Frisland, Fyn og Sjælland, samt Skåne, Halland og Blekinge.¹⁷ Saxo regner her i landsdele, for det fremgår af resten af *Gesta Danorum*, at også de øvrige øer, der i dag er danske, Lolland, Falster, Bornholm osv., skal regnes med.

Ingen af de mange danske erobringer, som skildres så indgående i *Gesta Danorum*, kommer til at indgå i Saxos Danmark; omfanget ligger fast fra begyndelsen. De danske konger kunne have et endog meget stort herredømme med mange lydriger, og Frode Fredegod havde et egentligt imperium, men Danmark selv var en uforanderlig størrelse. Landet er som nævnt opdelt i flere dele, hvoraf nogle er øer. Indbyggerne i disse dele har en lokal identitet — de er jyder, fynboer, sjællændere, skåninge osv. — men de er alle danskere. Det fremgår af Saxos skildring af Valdemar den Stores og Absalons tid, at sjællænderne er særligt fremragende danskere. Kun de forstår i virkeligheden helt, hvor vigtigt det er med solidaritet og fælles fodslag under vendertogene og den danske ekspansion i Mecklenburg og Pommern. Derimod kan indbyggerne fra de øvrige landsdele udvise en for Saxo beklagelig mangel på entusiasme for det hårde slid med at udføre de store linjer i

¹⁷ Lille Frisland kaldtes også Utland og betegnede et område af Sønderjylland med frisk indvandring, se Aakjær 1926-45, bd. 2, 93, og *GD* 14, 7, 1, 1.

Valdemars og Absalons planer. Denne manglende entusiasme er beklagelig, netop fordi de burde være solidariske med deres landsmænd. Dette tema spiller dog ingen rolle i de første bøger af *Gesta Danorum*, men sætter netop kun ind, når skildringen nærmer sig Saxos egen tid.¹⁸

Vigtigt er det, at Saxo brød med traditionen for at identificere Danmark med Dakien og Sverige med Skytien. Historien om denne fejlidentifikation er behandlet af Lars Hemmingsen med stor lærdom, og hans konklusion synes velbegrundet.¹⁹ Ifølge Hemmingsen havde traditionen udviklet sig siden Dudo af St. Quentin. Identifikationen synes opstået i Flandern og Normandiet i det 11. århundrede og tidligt overtaget ved pavestolen. Saxo brød som den første med tanken om danskernes græske oprindelse, endda med en af de få direkte omtaler af andre forfattere i *Gesta Danorum*: "... om end Dudo, forfatteren til Aquitaniens historie, fortæller os at danskerne nedstammer fra danaerne og har deres navn fra dem" (*GD* 1,1,2). Det danske folk nedstammede ikke fra andre folkeslag, men var selv ophav til andre folkeslag.²⁰ Som Hemmingsen gør opmærksom på, anvender Saxo ikke en eneste gang navnet *Dacia* for Danmark. I stedet anvender han *Dania*, som må være afledt af navnet på den første konge, Dan, selvom dette ikke siges direkte. Derimod skriver Saxo udtrykkeligt, at Dans broder, Angel, gav navn til landskabet Angel (*GD* 1,2,1). Det fortjener dog at nævnes i denne sammenhæng, at *Dacia* forblev i brug både i Danmark og i udlandet middelalderen ud, også i officielle sammenhænge. Om navnet stadig blev forbundet med det fra den romerske historie kendte Dakien kan ikke afgøres her, men det er muligt, at fejlidentifikationen levede videre.

Saxo kendte langt mere til norsk og svensk geografi end den korte beskrivelse i fortalen lod ane. Navnlig optræder norske lokaliteter hyppigt, særlig fra Østlandet: f.eks. Gudbrandsdalen (*GD* 8,4,7,8: *Dala prouincia*), Sarpsborg (*GD* 14,29,17,3: *Sarpa urbs*), Tønsberg (*GD* 14,29,18,1: *Tunsbergum oppidum*) eller Hedmarken (*GD* 5,11,1,1: *Hethmarchia*) og Vestlandet: f.eks. Jæren (*GD* 7,9,2,2: *Iather prouincia*) Sunnmøre og Nordmøre (*GD* 5,8,6,2: *Sunmoria et Normoria*) eller Bergen (*GD* 14,29, 7,1: *Berginum oppidum*), men også fra Trøndelag: Gauldal (*GD* 9,4,3,3: *Gølerdal*), Trondheim (*GD* 10,22,6,4: *Throndemum*) og Nord-Norge: Hålogaland (første gang *GD* 3, 2,8,1: *Halogia*).

Der er ingen tvivl om, at der i Norden fandtes en betydelig viden om forholdene på Nordkalotten. Denne viden var resultatet af en omfattende rejsevirkomhed i området og dermed uafhængig af de herskende geografiske forestillinger på kontinentet. Udover de pålidelige oplysninger florerede dog

¹⁸ Om Saxos brug af begrebet *Patria*, se Skovgaard-Petersen 1969.

¹⁹ Hemmingsen 2000, 49.

²⁰ Se Mortensen 1987.

også mange legendeagtige forestillinger, som vel sagtens var mere udbredte end de førstnævnte. Dette er i konklusionen i Hofstras og Samplonius' undersøgelse af vikingernes ekspansion mod nord belyst ved de latinske og nordiske kilder fra Norden.²¹ De viser også, at Saxo viderebringer billedet af Nordkalotten som et ubeboeligt sted fyldt med trolddom og vanskabninger. Som vi har set ovenfor, er det et indtryk, Saxo bevidst søgte at formidle også ved sproglige lån fra Martianus Capella.

Det fremgår af de mange nordiske stednavne i *Gesta Danorum*, at Saxo øste af den nordiske viden om de baltiske landes geografi.²² Han anvender i mange tilfælde ikke de gængse latinske betegnelser, som f.eks. *Estonia* for Estland, men *Estia*, som synes at være hans egen latinisering. Ligeså med *Curonia* for Kurland (Saxo: *Curetia*), *Sambia/Samlandia* for Samland (Saxo: *Semia*), *Semigallia/Semegallia* for Sengallen, som Saxo kalder *Semgalla*. Livland nævnes ganske vist ikke, men dog folkeslaget liverne, der benævnes *Liui* i stedet for det gængse *Lyvones*. Alle disse navne lader sig dog let forstå, selvom de ikke er de almindeligt brugte i latinske tekster. I *Gesta Danorum* optræder en *Duna urbs* (GD 1,6,10), hvilket i registret oversættes til Dynaborg, men næppe med rette. Byen Dünaburg (Daugavpils) i Letland kendes først fra o. 1277, da borgen blev opført af Den Tyske Orden, så det kan ikke være den, Saxo tænkte på.²³ Det må dreje sig om en anden, ældre bosættelse ved Daugava, evt. den litauiske forgænger for Dünaburg, Nowene (Naujinis). I Peter Zeebergs oversættelse kaldes byen blot "Dyna." Det er det oldnordiske og tyske (med stavemåden Düna) navn for Daugava, eller den Vestlige Dvina.

I betragtning af de tætte kontakter mellem Norden og Rusland, som ikke mindst John Lind har gjort opmærksom på, er det sigende, hvor lidt konkret Saxo ved om Rusland.²⁴ Det er stort, ligger mod øst, har flere end tre floder, og ligger på vejen fra Danmark til Konstantinopel; indbyggerne står på et lavere civilisationstrin end danskerne. Dette er, meget forenklet sagt, Saxos fremstilling af Rusland. Selvom læseren undertiden kan få en fornemmelse af, at Saxo vidste mere, end han gav udtryk for — en fornemmelse der naturligvis aldrig vil kunne bevises — virker hans kundskab begrænset udover de rent overordnede forestillinger, som var alment fremherskende i Vesten. Disse forestillinger karakteriseres som "une représentation parcellaire et

²¹ Hofstra & Samplonius 1995. Der findes en omfattende nordisk forskning på dette felt, som jeg ikke har haft mulighed for at benytte i denne sammenhæng.

²² Der foreligger en omfattende undersøgelse af denne viden i Zilmer 2005.

²³ *Lexikon des Mittelalters*, bd. III, sp. 1451-2.

²⁴ Se f.eks. Lind 2004

disparate de la *Russia*” i en nylig afhandling af Stéphane Mund.²⁵ Saxo synes at falde indenfor dette mønster.

For de russiske byers vedkommende kendes nordiske navne for ti byer.²⁶ Kun fire af disse er dog belagt mere end to gange i den oldnordiske litteratur, nemlig Staraja Ladoga (Aldeigja/Aldeigjuborg), Novgorod (Hólmgarðr), Kiev (Kœnugarðr/Kænugarðr) og Polotsk (Palteskja/Palteskjuborg). Disse fire byer var de vigtigste handelscentre i nordboernes handel på Rusland og tillige vigtige stationer på vejen til Konstantinopel. Staraja Ladoga mistede sin betydning i løbet af det 11. årh., og dens rolle blev overtaget af Novgorod. Hos Saxo finder vi tre af disse byer: *Pal-tisca* (Palteskja~Polotsk) (*GD* 2,1,7), *Holmgardia* (Hólmgarðr~Novgorod) (*GD* 5,8,8) og *Cønugardia* (Kœnugarðr~Kiev) (*GD* 5,8,8). Alle tre byer ligger ved floder, Polotsk ved Daugava, Novgorod ved Volkhov og Kiev ved Dnepr, som indgik i ruterne fra Østersøen til Konstantinopel.

Saxo nævner ikke de russiske floder ved navn, men omtaler dem i forbindelse med Frode Fredegods store slag mod hunnerne i 5. bog (*GD* 5,8,7). Her berettes om et mandefald så stort, at Ruslands tre største floder var så opfyldt med lig, at man kunne gå over dem som på en bro. Hvilke floder, det drejer sig om, er lidt svævende, og Zeeberg oversætter *precipui tres Ruscie fluuii* som “tre af Ruslands største floder,” og forestiller sig vist ikke nogle bestemte floder. Men det er lige så nærliggende at oversætte udtrykket i bestemt form, som foretrukket af Winkel Horn.²⁷ Davidson og Fisher foreslog med nogen tøven Volga, Dnepr og Don, men de mest nærliggende muligheder er Volkhov, Daugava og Dnepr, der var velkendte blandt nordboerne som de tre vigtigste færdselsårer i Rusland, og ved hvilke Hólmgarðr, Palteskja og Kænugarðr lå.²⁸ Heller ikke Erik Ejegods rejse til Konstantinopel, som foregik gennem Rusland, får nogen nærmere beskrivelse, selvom den må være foregået ad, eller i det mindste langs floderne (*GD* 12,7,1,1).

Konstantinopel er overalt Byzans (*Bizantium/Byzantium*), riget er Grækenland (*Graecia*) og indbyggerne er grækere (*Graeci*). Dette er i overensstemmelse med gængs vesteuropæisk sprogbrug, med undtagelse af den konsekvente brug af Byzans for hovedstaden. Denne forestilling afveg som bekendt stærkt fra selvforståelsen i Det Byzantinske Rige, som vi vil kalde det for at undgå misforståelser. Indbyggerne opfattede sig som romere, *Rōmaíoi*, der levede i Romerriget, *hē Rōmanía* eller *hē tōn Rōmaíōn basi-*

²⁵ Mund 2004b, 581.

²⁶ For det følgende se Sitzmann 2006.

²⁷ Winkel Horn 1898, 1. Del, 187.

²⁸ Davidson & Fisher 1980, bd. 2, 85 note 109.

leía.²⁹ Nordboerne havde tæt kontakt med Konstantinopel gennem Rusland siden det 9. århundrede, men var tidligt blevet påvirket af de vesteuropæiske forestillinger. I den nordiske litteratur forekommer betegnelserne Rom og romere aldrig for Byzans og byzantinere. Også i runeindskrifter, som er vigtige ved at være den ældste (de fleste er fra det 11. årh.) overlevering af nordboernes geografiske forestillinger, anvendes konsekvent 'Grikkland', svarende til *Graecia*, og 'grikkjar,' svarende til *Graeci*.³⁰ Det nordiske navn for Konstantinopel 'Miklagarðr' anvendes ikke af Saxo. Helt unik blandt de geografiske forestillinger i *Gesta Danorum* er identifikationen af Byzans med Asgård, asernes hjem.³¹

For en række steder kendes et nordisk navn, f.eks. Garðariki for Rusland, som Saxo må antages at have kendt, men har valgt ikke at bruge. N. M. Petersen foreslog dog, at *Oriens* er Saxos oversættelse af de nordiske betegnelser Austrvegr, Austrlönd og Austrriki.³² For identifikationen taler, at *Oriens* i *Gesta Danorum* har samme omfattende betydning som disse navne har i den nordiske litteratur, og at *Orientalis* betegner snart baltiske folkeslag som ester, kurer, sember og semgaller (se f.eks. *GD* 6,5,14,2 & *GD* 11,11,1), snart russere (f.eks. *GD* 10,16,1,1). Undertiden kan det dog være umuligt at afgøre, om Saxo overhovedet tænkte på bestemte folkeslag.

Saxos grunde til valget af et nordisk eller et vesteuropæisk navn står hen i det uvisse. Kun en enkelt gang gør han opmærksom på, at han i den givne sammenhæng anvender et nordisk navn, nemlig i omtalen af Hvidehavet i fortalen: "Den ende af havet [dvs. Oceanet] kaldte vores forfædre for Gandvig." (*GD* Praef. 2,9,3).³³

Udover den nordiske form bruger Saxo to måder ved gengivelsen af nordiske stednavne: enten en oversættelse til latin eller en latinisering af det nordiske navn. Blandt eksemplerne på oversættelser kan nævnes *Australes uel Meridianae insulae* for Suðreyjar (Hebriderne), *Glacialis insula* for Island (dog kun i fortalen, ellers anvendes *Tyle*) og *Uiridis sinus* (eller *portus*) for Grønsund. Latiniserede navne er f.eks. *Alaburgia* og *Alaburgum* for Ålborg, *Arusium* og *Arusia* for Århus, *Blekingia* og *Blekyngia* for Blekinge, *Gyslamarchia* for Gislemark i Sverige, *Kyalbyensis sinus* for Keldby Nor, *Liuthusium* for Lödöse, *Normoria* for Nordmøre i Norge osv.

²⁹ Jeg retter en varm tak til lektor Christian Troelsgård, Saxo-Instituttet ved Københavns Universitet for hjælp med dette punkt.

³⁰ Der mangler en specialundersøgelse af dette punkt, men runesten, sagaer og skjaldekvad er gennemgået i Zilmer 2005, der dog ikke ser betegnelsernes betydning for spørgsmålet om den vesteuropæiske indflydelse på det nordiske verdensbillede.

³¹ Se Skovgaard-Petersen 1981a.

³² Petersen 1834, 309ff.

³³ Friis-Jensen & Zeeberg 2005, bd. I, 83.

Ofte anvender Saxo flere forskellige navne for den samme lokalitet. Det er allerede nævnt, at Island benævnes *Glacialis insula* i fortalen, men *Tyle* (Thule) alle andre steder. Andre eksempler er *Hithinsø* (kun i *GD* 5,9,1,14) og *Hythini insula* (alle andre steder, første gang i *GD* 14,23,13,9) for Hiddensee ved Rügen; eller *Iather prouincia* (*GD* 7,9,2,2), *Yathrica prouincia* (*GD* 8,3,9,1) og *Iathria* (*GD* 8,7,2,1) for det norske landskab Jæren på Vestlandet. Limfjorden betegnes dels *Lymicus sinus* (*GD Praef.* 2,1,6; 10,2,2,3) og *Lymicum mare* (*GD* 11,13,5,1; 13,9,4,2), dels *Lymfiorthinum fretum* (*GD* 9,4,4,2). Møn kaldes såvel *Møen insula* (*GD* 10,9,3,1) som *Møna* (*GD* 14,44,7,1). Slangørup findes både som *Slangathorpia* (*GD* 12,7,4,4) og *Slangetorp* (*GD* 14,3,4,3). Slesvig, der nævnes hyppigt, kaldes en enkelt gang *Sle oppidum* (*GD* 8,2,4,1), men ellers *Slesuicum* (første gang *GD* 9,5,6,2). Stangby i Skåne er både *Stang oppidum* (*GD* 8,2,1,4) og *uilla Stangby* (*GD* 10,16,5,1). Schwerin kaldes både *Suerinum oppidum* (*GD* 14,30,4,1) og *Sueryna* (*GD* 14,37,2,5). Vordingborg optræder dels som *Orthunga urbs* (*GD* 14,34,4,8) dels som *Worthyngum oppidum* (*GD* 15,6,3,6) og *Worthingum* (*GD* 15,6,6,2).

N. M. Petersen ville forklare den manglende konsekvens med Saxos uselvstændige brug af flere forskellige forlæg.³⁴ Denne tese kan muligvis forklare enkelte tilfælde af forskellige navne på de samme lokaliteter, f.eks. navnene for Jæren og Slesvig, der begge i Bråvallakvadets kæmperække forekommer i former, som afviger fra den ellers brugte. For Jæren anvender Saxo to steder *Iather prouincia* og *Iathria*, men i kæmperækken det lidt fjernere *Yathrica prouincia*. Det faste navn for Slesvig i *Gesta Danorum* er *Slesuicum*, men i kæmperækken *Sle oppidum*, hvilket kunne være en gengivelse af Sliastorp.

Hovedparten af dobbeltformerne kan imidlertid ikke forklares med forskellige forlæg, men må skyldes, at Saxo har latiniseret navnene forskelligt i løbet af den lange tilblivelse af *Gesta Danorum*. Det gælder f.eks. de danske stednavnes dobbeltformer, hvor det er svært at forestille sig, at han skulle have haft flere forskellige, nu tabte skriftlige forlæg på latin. Dette er vigtigt ved vurderingen af hans geografiske oplysninger, da det må betyde, at han trækker på den almindelige viden om dansk geografi.

Saxo har også kendt en række af de navneopkaldende sagn, der er knyttet til mange lokaliteter. For blot at nævne nogle enkelte eksempler henlægger han kong Helges voldtægt af Thora til Thurø i Langelandsbæltet, og selvom han ikke udtrykkeligt knytter navnene til hinanden, er sammenhængen

³⁴ Petersen 1834, 292-319, særlig 292ff.

åbenbar (*GD* 2,5,2,8).³⁵ Historien er også optaget i *Compendium Saxonis* fra 1340erne, og epitomator er ikke i tvivl om, at Thurø er opkaldt efter Thora.³⁶

Historien om Hagbard og Signe er knyttet til Sigersted ved Ringsted, og Saxo kan endda berette, at Absalon havde fået fortalt om en stolpe, som stammede fra en gammel hustomt — ruinen efter kong Sigers nedbrændte kongsgård, må Saxo og læseren tro (*GD* 7,7,1-17). Den landsby med Hagbards navn, Saxo omtaler, kendes ikke, men til gengæld er der en Hagbardshøj.³⁷

Omtrent samtidig med Absalons valg til biskop i Roskilde, vel o. 1158, måtte falstringerne søge beskyttelse for en stor vendisk flåde bag deres fælles forsvarsværk (*GD* 14,22,1,2). Dette fælles forsvarsværk, *publica munitio*, er med stor sandsynlighed det voldanlæg, der løber gennem Hannenov Skov.³⁸

Trods det begrænsede undersøgelsesområde bekræfter denne lille undersøgelse den nyere saxoforsknings antagelse af Saxos selvstændige og bevidste brug af sine forlæg. Den ældre opfattelse af Saxo som blot en uselvstændig kompilator af oplysninger hentet fra mange forskellige nordiske og latinske skrifter holder ikke for en nærmere prøvelse, heller ikke når det gælder geografi og topografi. Tværtimod viser han både overblik og sans for detaljens plads i helheden. Jeg har ovenfor foreslået, at Saxos viden om geografi og topografi var større, end han viste i *Gesta Danorum*. Dette forslag kan ikke bevises, men ellers må man antage mærkelige huller i hans "nordiske viden." Han kendte altså også begrænsningens kunst, og det er ellers ikke en egenskab, man normalt forbinder med Saxo. Dermed er der forhåbentlig føjet endnu et par streger til billedet af Saxos arbejdsmåde, hans sproglige mesterskab, omfattende lærdom, fantasi og dristige vision for Danmark. Han brugte bevisligt mange forlæg, men han forstod at styre det store stof og indordne det under de to overordnede temaer Frelsehistorien og parallellen til Romerriget. Saxos opgave var at skrive danskernes historie på latin, for en international læserkreds og i princippet for evigheden, sådan som Valerius Maximus og Martianus Capella måtte synes at have gjort. Ingen i Sa-

³⁵ Se *Trap Danmark*, (5. udg.) bd. 13 (bd. V,2), 699ff. I følge Kousgård Sørensen 1958, 51 kommer navnet af oldnordisk *thör eller *thōra, 'forhøjning' + efterleddet 'ø'. Stednavnet Thurø har derfor intet med den voldtagne Thora at gøre.

³⁶ Gertz 1917-22, bd. 1, 234,6-10. Epitomator placerer dog Thurø "ved Lolland."

³⁷ *Trap Danmark*, (5. udg.) bd. 8 (bd. III,3), 755ff, særlig 757. I følge Jørgensen 1997, 75 kommer Sigersted af mandsnavnet 'Sighar' + efterleddet 'sted'. Haraldshøj er desværre endnu ikke behandlet.

³⁸ *Trap Danmark* (5. udg.) bd. 11 (bd. IV,3), 959 og 992.

xos samtid ville have kunnet forestille sig andet, end at den, der skrev på latin, skrev for evigheden. Saxo mestrede latin som få andre på hans tid. Denne pilotundersøgelse af hans geografiske og topografiske forestillinger antyder, at han formidlede et nordisk stof til internationale læsere ved ikke bare at formulere det på et prægtigt latin, men også ved at indpasse det i en alment anerkendt, tilsyneladende tidløs forståelsesramme. Mere omfattende undersøgelser vil muligvis bekræfte dette mønster — eventuelt også på andre områder end bare geografi og topografi.

Litteraturliste

- Arbman, Holger 1955, *Svear i Österviking*, Stockholm.
- Bjørnbo, Axel Anthon 1909, “Adam af Bremens Nordensopfattelse”, *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 2, række 24, bind, 120-244.
- Davidson, Hilda R. Ellis 1976, *The Viking Road to Byzantium*, London.
- Davidson, Hilda Ellis & Peter Fisher 1980, *Saxo Grammaticus: The History of the Danes Books I-IX 1-2*, Cambridge.
- Dick, Adolf & Jean Préaux 1978, *Martianus Capella*, Stuttgart (*Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum teubneriana*).
- Edson, Evelyn 1999, *Mapping Time and Space: How Medieval Mapmakers viewed their World (The British Library Studies in Map History 1)*.
- Ekrem, Inger m.fl. 2000, *Olavslegenden og den latinske historieskrivning i 1100-tallets Norge*, København.
- Friis-Jensen, Karsten 1975, *Saxo og Vergil: En analyse af 1931-udgavens vergilparalleller*, København (*Opuscula graecolatina* 1).
- Friis-Jensen, Karsten 1978, “Nogle Martianus Capella-lån hos Saxo”, *Museum Tusulanum* 32-33, København, 76-80.
- Friis-Jensen, Karsten (red.) 1981, *Saxo Grammaticus: A Medieval Author Between Norse and Latin Culture, (Danish Medieval History & Saxo Grammaticus: A symposium held in celebration of the 500th anniversary of the University of Copenhagen II)*, København.
- Friis-Jensen, Karsten 1987, *Saxo Grammaticus as Latin Poet: Studies in the Versen Passages of the Gesta Danorum*, Rom (*Analecta Roman Instituti Danici — Supplementum* 14).
- Friis-Jensen, Karsten 1989, “Was Saxo Grammaticus a canon of Lund?”, *Cahiers de l’Institut du moyen-âge grec et latin (Université de Copenhague)* 59, 331-357.
- Friis-Jensen, Karsten 1992, “Saxo Grammaticus’s Study of the Roman Historiographers and his Vision of History”, Santini 1992, 61-81.
- Friis-Jensen, Karsten 2000, “Saxo Grammaticus’s Portrait of Archbishop Absalon”, Friis-Jensen & Skovgaard-Petersen 2000, 159-179.

- Friis-Jensen, Karsten & Inge Skovgaard-Petersen (red.) 2000, *Archbishop Absalon of Lund and his World*, Roskilde.
- Friis-Jensen, Karsten (udg.) & Peter Zeeberg (overs.) 2005, *Saxo Grammaticus: Gesta Danorum Danmarkshistorien I-II*, København.
- Gertz, M. Cl. (udg.) 1917-22, *Scriptores Minores Historiæ Danicæ Medii Ævi* 1-2, København
- Hemmingsen, Lars 2000, "Middelaldergeografien og *Historia Norwegie*", Ekrem m.fl. 2000, 26-53.
- Hofstra, Tette & Kees Samplonius 1995, "Viking Expansion Northwards: Mediaeval Sources", *Arctic* 48:3, 235-247, <http://pubs.aina.ucalgary.ca/arctic/Arctic48-3-235.pdf> (benyttet 20. februar 2007).
- Jørgensen, Bent 1997, *Stednavne i Vestsjællands Amt (Danmarks Stednavne nr. 23)*, København.
- Knudsen, Anders Leegaard 1994, *Saxostudier og rigshistorie på Valdemar Atterdags tid (Skrifter udgivet af Institut for Historie ved Københavns Universitet 17)*, København.
- Kousgård Sørensen, John 1958, *Svendborg Amts Bebyggelsesnavne (Danmarks Stednavne nr. 13)*, København.
- Lind, John H. 2004, "Varangians in Europe's Eastern and Northern Periphery: The Christianization of North- and Eastern Europe c. 950-1050 — A Plea for a Comparative Study", *Ennen & nyt* 4/2004. <http://www.ennenjanyt.net/4-04/lind.pdf> (benyttet 24. februar 2007).
- Mortensen, Lars Boje 1987, "Saxo Grammaticus' View of the Origin of the Danes and his Historiographical Models", *Cahiers de l'Institut du moyen-âge grec et latin (Université de Copenhague)* 55, 169-183.
- Mund, Stéphane 2004a, "Constitution et diffusion d'un savoir occidental sur le monde 'russe' au Moyen Âge (fin X^e-milieu XVe siècle) (1e partie)", *Le Moyen Âge* 110, 275-314.
- Mund, Stéphane 2004b, "Constitution et diffusion d'un savoir occidental sur le monde 'russe' au Moyen Âge (fin X^e-milieu XVe siècle) (2e partie)", *Le Moyen Âge* 110, 539-593.
- Müller, P. E. & J. M. Velschow 1839-58, *Saxonis Grammaticis Historia Danica* 1-3, København.
- Nors, Thyra 2001, "Anmeldelse af Lars Hermanson: Släkt, vänner och makt. En studie av elitens politiska kultur i 1100-talets Danmark.", *Historisk Tidsskrift* 101 (17. rk. Bd. IV), København, 571-580.
- Nuorluoto, Juhani (red.) 2006, *The Slavicization of the Russian North: Mechanisms and Chronology*, Helsinki (*Slavica Helsingiensia* 27).
- Olrik, Jørgen & Hans Ræder (udg.) 1931, *Saxonis Gesta Danorum: Primum a C. Knabe et P. Herrmann recensita*, bd. I: Textus, København.

- Petersen, N. M. 1834, *Haandbog i den gammel-nordiske Geografi: eller Systematisk Fremstilling af de gamle Nordboers geografiske Kundskab i Almindelighed, samt de dem bekendte Lande og historisk mærkelige Steder i Særdeleshed, udarbejdet især efter islandske Kilder* 1. Del, København.
- Reynolds, L.D. (red.) 1983, *Texts and Transmission: A Survey of the Latin Classics*, Oxford.
- Santini, Carlo (red.) 1992, *Saxo Grammaticus: tra storiografia e letteratura: Bevagna, 27-29 settembre 1990, (I convegni di Classiconorroena 1)*, Rom.
- Sigurðsson, Jón Viðar 1999, *Norsk historie 800-1300: Frå høvdingmakt til konge- og kyrkjemakt, (Samlagets Norsk historie 800-2000 bd. 1)*, Oslo.
- Sitzmann, Alexander 2006, "Altrussische Städtenamen in alt(west)-nordischen Quellen", *Nuorluoto* 2006, 341-346.
<http://www.slav.helsinki.fi/nwruusia/eng/Conference/pdf/Sitzmann.pdf>
(benyttet 24. februar 2007)
- Skovgaard-Petersen, Inge 1969, "Saxo, historian of the Patria", *Mediaeval Scandinavia* 2, 54-77.
- Skovgaard-Petersen, Inge 1981a, "The Way to Byzantium: A Study in the First Three Books of Saxo's History of Denmark", Friis-Jensen 1981, 121-133.
- Skovgaard-Petersen, Inge 1981b, "Anmeldelse af Birgit Strand: Kvinnor och män i Gesta Danorum", *Historisk Tidsskrift* 81 (14. rk bd. II), København, 303-305.
- Skovgaard-Petersen, Inge 1987, *Da Tidernes Herre var nær: Studier i Saxos historiesyn*, København.
- Skovgaard-Petersen, Inge 2000, "Anmeldelse af Sigurd Kværndrup: Tolv principper hos Saxo: en tolkning af danernes bedrifter.", *Historisk Tidsskrift* 100 (17. rk. bd. III), København, 563-565.
- Stahl, William Harris 1952, *Macrobius: Commentary on the Dream of Scipio*, New York. (*Records of Civilization: Sources and Studies* 48.)
- Stahl, William Harris 1962, *Roman Science: Origins, Development, and Influence til the Later Middle Ages*, Madison.
- Stahl, William Harris & Richard Johnson & E. L. Burge 1971-77, *Martianus Capella and the Seven Liberal Arts* 1-2, New York (*Records of Civilization: Sources and Studies* 84).
- Stoob, Heinz 1983, *Helmold von Bosau: Slawenchronik*, 4. udg. Darmstadt (*Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters* 19).
- Winkel Horn, Fr. 1898, *Saxo Grammaticus: Danmarks Krønike* 1-2, København.

Zilmer, Kristel 2005, '*He drowned in Holmr's Sea — his cargo-ship drifted to the sea-bottom, only three came out alive*': *Records and Representations of Baltic Traffic in the Viking Age and the Early Middle Ages in Early Nordic Sources*, Tartu (*Dissertationes Philologiae Scandinavicae Universitatis Tartuensis 1. / Nordistica Tartuensia 12*).

<http://www.utlib.ee/ekollekt/diss/dok/2005/b1734458x/zilmer.pdf> (benyttet 22. februar 2007).

Aakjær, Svend (udg.) 1926-45, *Kong Valdemars Jordebog 1-3*, København.